

ЗАТВЕРДЖЕНО
 Наказ Міністерства освіти і
 науки, молоді та спорту
 України
 29 березня 2012 року № 384
 (у редакції наказу
 Міністерства освіти і науки
 України
 від 05 червня 2013 року №
 683)

Форма № Н - 3.04

Київський університет ім. Бориса Грінченка
 (повне найменування вищого навчального закладу)
 Кафедра філософії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
 Завідувач
 кафедри
 (відділення)

“_____” _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етика

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напря
 м підготовки _____

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація:
 філософія _____

(назва спеціалізації)

Інститут суспільства

Робоча програма з етики _____ для студентів
(назва навчальної дисципліни)
за напрямом підготовки _____, спеціальністю філософія.

Розробники: доктор філософських наук, доцент, професор кафедри
філософії Ковальчук Н. Д.

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії _____

Протокол від “ ____ ” _____ 20__ року № ____

Завідувач кафедри (голова циклової
комісії) _____

_____ (Александрова О. С.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: 0203 «Гуманітарні науки» Напрямок підготовки: 6020301 «Філософія»	Нормативна
Модулів – 8		Рік підготовки
Змістових модулів – 8		2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр
Загальна кількість годин – 180		4-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи -- 4 студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: «Бакалавр»	Лекції
		28 год.
		Семінарські
		28 год.
		Модульний контроль
		8 год.
		Самостійна робота
		72 год.
Індивідуальні завдання:		
8 год.		
Вид контролю:		
екз.		
36 год сем. контроль		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Концепція гуманітарної освіти передбачає викладання дисциплін, спрямованих на глибоке вивчення місця і ролі людини в складних історичних процесах, в житті сучасного суспільства. Це, зокрема, такі “культурологічні” предмети, як етика та естетика. Вони безпосередньо пов’язані з потребами української держави і суспільства у формуванні моральних якостей працівників різних професій. І в першу чергу тих, хто має справу з людьми, чия діяльність опосередкована комплексом моральних норм.

Завдання курсу:

- Розкрити суть і значення основних етичних категорій та етичних вчень;
- Навчити студентів розглядати сутність етичних вчень не тільки як основу формування їх світогляду але й як основу їх моральної поведінки.
- Розглянути значення моральних цінностей для формування моральної свідомості людини в сучасному світі;

У процесі вивчення курсу важливо зосередити увагу на *засвоєнні знань* із таких питань: зв'язок моралі як соціального феномену з релігією, правом та політикою, показати універсальність і спільнотність у системі етичних пріоритетів, ввчити структуру моральної свідомості, проаналізувати сутність основних категорій моралі добра та зла, показати в чому полягає сенс життя людини, вивчити об’єктивні та суб’єктивні категорії моральної свідомості, усвідомити що таке совість та каяття як основні компоненти моральної самосвідомості, зрозуміти сутність моральних вимірів спілкування становлення предмету етики як навчальної дисципліни гуманітарно=світоглядного спрямування, яка дає не тільки знання але формують високі моральні цінності і норми студента, спрямовані на їх реалізацію у дійсність.

Під час семінарських занять, самостійної і науково-дослідної роботи студенти *набувають таких умінь та навичок:*

Вміння об’єктивно й неупереджено аналізувати першоджерела, в яких містяться основи етичних знань.

Свідомо і самостійно визначати справжні етичні цінності та норми моралі та спрямовувати їх на реалізацію в життя.

Зрозуміти сутність високої моралі та етичних цінностей в контексті кризи сучасного людства та глобалізації.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 180 год., із них 28 год. – лекції, 28 год. – семінарські заняття, 8 год. – індивідуальна робота, 72 год. – самостійна робота, 8 год. – підсумковий контроль.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен
Студент повинен знати:

- сутність науки етики та особливості її взаємозв'язку з мораллю;
- що таке мораль, її соціальна сутність та функції;
- які різниця та зв'язок між моральною та правовою регуляцією;
- в чому полягає сутність морального добра та зла;
- як трактується в етиці фундаментальність сенсу життя;
- про значення ділового етикету в історичній ретроспективі та сучасних умовах;
- які є об'єктивні і суб'єктивні категорії моральної свідомості
- яка структура моральної самосвідомості
- що таке совість і каяття
- що таке свобода як моральна цінність
- у чому полягають моральні виміри спілкування

Вміти:

- формувати власні моральні норми;
- визначати дії з позицій добра і зла;
- розуміти значення об'єктивних і суб'єктивних категорій моральної свідомості в житті, тобто враховувати взаємодію суспільного та індивідуального в цьому процесі;
- відрізняти та оцінювати місце етнічного, національного та загальнолюдського в моралі;
- дотримуватись вимог ділового етикету.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Мораль як соціальний феномен

Тема 1. Мораль і проблема її соціальної детермінації

Тема 2. Мораль та інституційна регуляція

Тема 3. Мораль, право і політика

Змістовий модуль 2. Поняття і структура моральної свідомості

Тема 1. Структура моральної свідомості

Тема 2. Добро і зло як основні категорії моральної свідомості

Тема 3. Сенс життя в контексті моральної свідомості

Змістовний модуль 3 Об'єктивні і суб'єктивні категорії моральної свідомості

Тема 1. Обов'язок і відповідальність

Тема 2. Щастя як категорія моральної самосвідомості

Тема 3. Моральна референція особистості

Тема 4. Совість як центральний чинник моральної самосвідомості

Змістовний модуль 4. Моральні проблеми людської діяльності та етика спілкування

Тема 1. Діяльність як світовідношення

Тема 2. Спілкування як царина людської моральності

Тема 3. Моральні виміри спілкування

4. Структура навчальної дисципліни

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин, відведених на:4							
		Усього	Лекції	Семінари	Модульний контроль	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Семестровий контроль	
	<i>Змістовний модуль 1:</i> Мораль як соціальний феномен							5	
1.	Мораль та проблема її соціальної детермінації		2	2			1	3	
2.	Мораль та її інституційна регуляція		2	2				6	
3.	Мораль, право та політика		2	2			1	3	
	Модульний контроль				2				
	<i>Змістовний модуль 2.</i> Поняття та структура моральної свідомості								
1.	Структура моральної свідомості		2	2			1	6	
2.	Добро і зло як основні категорії моральної свідомості		2	2				6	
3.	Сенс життя в контексті моральної свідомості		2	2			1	6	
	Модульний контроль				2				
	<i>Змістовний модуль 3.</i> Об'єктивні та суб'єктивні категорії моральної свідомості								
1.	Обов'язок та відповідальність		2	2			1	6	

2.	Щастя як категорія моральної самосвідомості		2	2			6	
3.	Моральна референція особистості		2	2		1	3	
4.	Совість як центральний чинник моральної самосвідомості		2	2			6	
	Модульний контроль				2			
	<i>Змістовний модуль 4.</i> Моральні проблеми людської діяльності та етика спілкування							
1.	Діяльність як співвідношення		2	2		1	6	
2.	Спілкування як царина людської моральності		2	2			6	
3.	Моральні виміри спілкування		4	4		1	9	
	Модульний контроль				2			
	<i>Разом</i>	180	28	28	8	8	72	36

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Мораль в контексті соціальної детермінації	2
2	Універсальність і спільнотність в системі етичних пріоритетів	2
3	Мораль, право і політика	2
4	Структура моральної свідомості	2
5	Добро та зло як провідні ідеї моральної свідомості	2
6	Сенс життя як спосіб освоєння людського буття	2
7	Моральна референція людини	2
8	Щастя як категорія моральної самосвідомості людини	2
9	Справедливість, в системі категорії моральної самосвідомості людини	2
10	Совість як провідна категорія моральної самосвідомості людини	2
11	Моральні виміри людської діяльності	2
12	Спілкування як царина людської моральності	2
13	Моральні виміри спілкування	2
14	Спілкування та етикет	2

ТЕМАТИКА МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Модульна контрольна робота №1

Мораль як соціальний феномен

1. Проаналізуйте яким чином суспільний розвиток детермінує систему моральних цінностей
2. Покажіть особливості моралі у первинному суспільстві.
3. Дайте характеристику нормам регуляції людини в первинному суспільстві.
4. Покажіть різницю в регуляції людської поведінки між мораллю та правом.
5. Чи може виявитися практично корисним вивчення історії людської моралі?
6. Чи вважали б ви за доцільне надати основним виявам моралі чинності правової норми?
7. Я ви розумієте вираз «мудрість звичаю»?
8. У чому полягає зв'язок етики та політики згідно з концепцією Аристотеля?
9. У чому конкретно виявляється протилежність аристотелівського та мак'явелівського підходів до осмислення стосунків етики та політики?
10. Що, на вашу думку, може бути альтернативою насильству як засобу реалізації політичної влади?
11. Які сутнісні особливості політичної сфери є найбільш ризиковані з етичної точки зору?
12. У чому полягає сутність парадигми автономної політики М. Вебера?

Модульна контрольна робота №2

Поняття та структура моральної свідомості

1. Які основні компоненти моралі ви могли б виділити?
2. Що таке моральна свідомість?
3. Які специфічні риси характеризують моральну норму?
4. Чим відрізняються принципи від норм моралі?
5. Що таке моральна цінність? Які потреби людського суб'єкта вона задовольняє?
6. Які основні концепції добра ви можете назвати?
7. Які різновиди морального зла ви можете виділити?
8. Чи може зло виступати засобом здійснення добра? Чи потрібен людини власний досвід зла? Навіщо?
9. Що таке категорія моральної свідомості?
10. Чи є тоталітаризм проявом морального зла? Обґрунтуйте вашу позицію.
11. Які чинники осмисленості існування людини ви вважаєте найважливішими?
12. Зменшується чи збільшується, на вашу думку, гострота проблеми смислу людського життя за умови якісного зростання тривалого?

Модульна контрольна робота №3

Об'єктивні та суб'єктивні категорії моральної свідомості

1. Що потрібно щоб свідомість постала як моральний обов'язок? Наведіть приклади.
2. Чи усякий моральний обов'язок категоричний?
3. Чи може індивідуальний обов'язок суперечити загальним вимогам моралі?
4. Чи повинна людина нести моральну відповідальність за провини своїх близьких та свого народу?
5. Чи може бути право на відповідальність?
6. Чим має відрізнятися моральний підхід від своєї відповідальності та відповідальності інших?
7. З людиною можна обійтися «за законом» або «за справедливістю». Чи є різниця між цими двома способами поведження?
8. Які категорії етики належать до об'єктивних?
9. У чому полягає істотна різниця між об'єктивними та суб'єктивними категоріями моральної свідомості?
10. Чому щастя є суб'єктивною категорією моральної свідомості?
11. Дайте характеристику гедонезтичній традиції розуміння щастя.
12. Що таке евідемонізм?
13. Які чинники щастя уявляються вам найважливішими?
14. В чому полягають основні функції моральної самосвідомості?
15. Як співвідносяться честь та гідність людини?
16. Як співвідносяться совість та сором?

Модульна контрольна робота №4

Моральні проблеми людської діяльності та етика спілкування

1. Що таке спілкування? У чому специфіка спілкування як типу людських стосунків?
2. Чи можна вважати спілкуванням будь-які моральні взаємини між людьми?
3. Чим схожі та чим відмінні між собою моральна відкритість і психологічна екстравертивність?
4. Чи за будь-яких обставин замкненість є негативною моральною характеристикою моральної особистості?
5. Чи тотожні, на ваш погляд, за своїм моральним значенням поняття «егоїзм» та «монологізм»?
6. Тотожні чи ні за своїм моральним значенням поняття спілкування та діалог?
7. Яким чином мовчання може поєднувати людей?
8. Як ви розумієте вираз мужність толерантності стосовно проблем сучасного світу?
9. Яка форма співчуття – співстраждання чи співрадість – уявляється вам життєво змістовнішою?
10. Чи можливе страждання без милосердя?
11. В якому розумінні любов можна вважати моральну передумову людському спілкуванню?

12. Що на вашу думку означає бути людиною ввічливою?

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Мораль в контексті соціальної детермінації	3
2	Універсальність і спільнотність в системі етичних пріоритетів	6
3	Мораль, право і політика	3
4	Структура моральної свідомості	6
5	Добро та зло як провідні ідеї моральної свідомості	6
6	Сенс життя як спосіб освоєння людського буття	6
7	Моральна референція людини	3
8	Щастя як категорія моральної самосвідомості людини	6
9	Справедливість, в системі категорії моральної самосвідомості людини	6
10	Совість як провідна категорія моральної самосвідомості людини	6
11	Моральні виміри людської діяльності	6
12	Спілкування як царина людської моральності	6
13	Моральні виміри спілкування	6
14	Спілкування та етикет	3
Всього		72 год.

9. Індивідуальні завдання

ІНДИВІДУАЛЬНА НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА

ІНДЗ виконується з метою самостійного вивчення програмного матеріалу з курсу релігієзнавства.

Оформлюється ІНДЗ у вигляді письмової роботи, яка не повинна перевищувати 7-10 сторінок комп'ютерного тексту (плюс ілюстрації, схеми та ін. зображувальний ряд) або у вигляді доповіді в програмі PowerPoint. Про результати ІНДЗ студент доповідає на семінарі або у представляє їх у вигляді тематичної презентації (близько 20-25 слайдів). Максимальна оцінка за ІНДЗ складає 30 балів.

Орієнтовна структура ІНДЗ: титульна сторінка, план (зміст) роботи із зазначенням сторінок, вступ, виклад основного матеріалу (можливе структурування у вигляді розділів чи підрозділів), висновки, список використаних джерел. Те саме вказується в електронній презентації.

Студенти можуть виконати запропоновані нижче теми ІНДЗ, або за узгодженням з викладачем взяти інші теми, які їх цікавлять. Головна вимога до обрання і виконання теми – це обґрунтованість позиції, самостійність

дослідження, логічність викладу. Для цього студенти повинні розширити джерельну базу, обґрунтувати актуальність обраної теми, вміти обґрунтовувати власну позицію та робити відповідні висновки.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ІНДЗ

Теми студентських ІНДЗ з предмету “Етика”.

1. Етика як філософська наука
2. Завдання науки етики
3. Мораль і звичай
4. Мораль як форма інституційної регуляції в суспільстві
5. Універсальність і спільнотність у системі етичних пріоритетів
6. Мораль система соціальної диференціації суспільства
7. Етичні проблеми національних відносин
8. Загальнолюдське в моралі
9. Чи існує прогрес у царині моральної свідомості
10. Моральні норми і принципи в структур моральної свідомості
11. Цінність і святиня в структурі моральної свідомості
12. Добро і благо
13. Моральне зло та його сутність
14. Види морального зла та єдність його природи
15. Проблема співвідношення добра і зла
16. Звідки постає проблема сенсу життя людини
17. Способи осмислення людського буття
18. Життя як дарунок і відповідь
19. Еммануїл Кант та сутність його категоричного імперативу
20. Еммануїл Кант про сутність категорії обов'язок
21. Моральна референція особистості
22. Щастя як категорія моральної свідомості
23. Совість як центральний чинник моральної самосвідомості
24. Розкаяття та його значення для моральної самосвідомості
25. Феномен свободи в етичному вимірі
26. Вчинок як першоелемент моральної діяльності
27. Проблема співвідношення цілей та засобів структурі моральної діяльності
28. Спілкування як царина людської моральності
29. Парадигма спілкування в сучасній культурі
30. Відкритість та замкнутість, моно логічність та діалогічність людської особистості
31. Співчуття в контексті морального виміру спілкування
32. Милосердя та його етична сутність
33. Дружба та любов в його етичному вимірі

34. Культура спілкування та етикет

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДЗ

№	Критерії оцінювання ІНДР	Максимальна к-сть балів
1.	Обґрунтування мети та завдання, актуальності, наукової новизни та методів дослідження	5 балів
2.	Логічність побудови і структури роботи. Аналіз сучасного стану дослідженості проблеми, критичний аналіз змісту та концептуальних засад джерельної бази.	7 балів
3.	Відстеження закономірностей, тенденцій та перспектив розвитку досліджуваних явищ.	8 балів
4.	Обґрунтованість особистої думки, вмотивованість висновків роботи та перспектив вирішення даної наукової проблеми.	5 балів
5.	Відповідність вимогам щодо оформлення наукової роботи: титульна сторінка, План, вступ, виклад за планом, висновки, наявні додатки (схеми, ілюстрації тощо), список використаних джерел.	5 балів
	РАЗОМ:	30 балів

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	26–30	Відмінно
Достатній	21–25	Добре
Середній	16–20	Задовільно
Низький	0-15	Незадовільно

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНДЗ

Зразок оформлення титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Б.Д. ГРІНЧЕНКА

Гуманітарний інститут

Кафедра філософії

Індивідуальне науково-дослідне завдання
з на тему християнської етики в українській культурі:

ЕТИКА МІЖКОНФЕСІЙНИХ СТОСУНКІВ
В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО І
ПОЛІКОНФЕСІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Студентки Гуманітарного інституту
Групи ФА 1/07
Петренко Вероніки Іванівни

Науковий керівник –
Д.ф.н., професор Стадник М.М.

Київ – 2009

10. Методи контролю

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, бліц-опитування, залік.

Методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, опрацювання джерельної бази, індивідуальне науково-дослідне завдання.

Методи самоконтролю.

11. Розподіл балів, які отримують студенти Контроль знань

Навчальні досягнення студентів із дисципліни “Етика” оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено обов’язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (розділ IV), де зазначено види контролю.

Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Табл. 8.1. Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю для студентів ДЕННОЇ форми навчання:

№	Вид діяльності	макс. к-сть балів за од.	к-сть од. до розр.	Всього
1.	Відвідування лекцій	1	14	14
2.	Відвідування семінарських занять	1	14	14
4.	Відповідь на семінарському занятті якщо студент отримує бали на кожному семінарі	10	6	60
6.	ІНДЗ	30	1	30
7	Опрацювання фахових видань	10	1	10
8.	Виконання завдань з самостійної роботи	5	6	30
9.	Модульна контрольна робота	25	2	50

10.	Виконання тестового контролю	10	1	10
11.	Екзамен			40
	Підсумковий рейтинговий бал			260

Таблиця 8.2. Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1–34	“незадовільно” (з обов’язковим повторним курсом)	F
35–59	“незадовільно” (з можливістю повторного складання)	FX
60–74	“задовільно”	ED
75–89	“добре”	CB
90–100	“відмінно”	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів та магістрантів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки “відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно”, подано у табл. 8.3.

Таблиця 8.3
Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень бакалаврів

Оцінка	Критерії оцінювання
“відмінно”	ставиться за повні та ґрунтовні знання матеріалу в повному обсязі, за знання основної та додаткової літератури; за розуміння і творче використання набутих знань та умінь.
“добре”	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
“задовільно”	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання, поверхову обізнаність із основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; відповідь студента містить істотні помилки, проте він здатен виявити та проаналізувати їх з допомогою викладача
“незадовільно”	ставиться студентіві, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється лише загальним уявленням про предмет вивчення. Таким чином, оцінка “незадовільно” ставиться студентіві, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну науково-дослідну роботу, модульну контрольну роботу.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

13. Методичне забезпечення

- навчальні посібники, хрестоматія, авторські монографії;
- електронна бібліотека кафедри філософії;
- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- практичні завдання для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- засоби підсумкового контролю.

1. ...

14. Рекомендована література

Базова

1. Малахов В. Етика. Курс лекцій.-К.,2006.
2. Тофтун М.Г. Етика: Навчальний посібник. – К.: «Академія», 2005. – 416 с
3. Юрій М. Етика: Підручник. – К: Дакор, 2006. – 320 с.
4. Етика: Навчальний посібник /В.О. Лозовий, М.І. Панов, О.А. Стасевська.- К.,2002.
5. Зеленкова И.Л., Беляева Е.В. Этика: Учебное пособие и практикум.- Минск., 2000.
6. Золотухина - Аболина Е.В. Этика. Учебник для вузов.- Ростов н/Дону.-1998.
7. Мовчан В.С. Історія і теорія етики. Курс лекцій: Навчальний посібник.- Дрогобич, 2003
8. Степаненко В.Ф. Етика в проблемах і аналітичних задачах: Навчальний посібник.- К.,1998.
9. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика.-М.,1998..
10. Этика. Учебник. / Под редакцией А.А. Гусейнова, Е.Л Дубко.- М.,1999.
11. Этика. Энциклопедический словарь / под ред. А.А. Гусейнова .- М.,2001.
12. Этика: Словарь афоризмов и изречений.- М.,1995.
13. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник.- К.,1999

Допоміжна

1. Апресян Р.Г. Добро и польза // Этическая мысль: Научно публицистические чтения.- М.,1991.
2. Апресян Р.Г. Постигание добра. – М., 1986.
3. Арьес Ф. Человек перед лицом смерти.-М.,1992.
4. Байбурун А.К., Топорков А.Л. У истоков этикета. – Л., 1990.
5. Бакштановский В.И., Согомонов Ю.В. Прикладная этика: опыт университетского словаря. Учебное пособие.- Тюмень, 2001.
6. Бербешкина З.А. Совесть как этическая категория.- М.,1986.
7. Биоэтика: принципы, правила, проблемы.- М.,1998.
8. Гусейнов А.А. Возможно ли моральное обоснование насилия ? // Вопросы

философии .- 2004.-№3.

9. Гусейнов А.А. Золотое правило нравственности.-М.,1988.
10. Гусейнов А.А. Об идее абсолютной морали // Вопросы философии.- 2003.-№3.
11. Гусейнов А.А., Иррлитц Г. Краткая история этики.-М.,1987.
12. Домострой.-М.,1990.
13. Дробницкий О.Г. Моральная философия: Избранные труды.-М., 2001
14. Дробницкий О.Г. Понятие морали: Историко-критический очерк.- М.,1974
15. Дробницкий О.Г. Проблемы нравственности.- М.,1977.
16. Зеленкова И.Л. Проблема смысла жизни: опыт историко-этического исследования. – Минск, 1988.
17. Зыбковец В.Ф. Происхождение нравственности.- М.,1974.
18. Иванов В.Г. История этики древнего мира.- Л.,1980.
19. Иванов В.Г. История этики средних веков.-Л.,1984.
20. Каган Л.Н. Зло.- Екатеринбург, 1992.
21. Карнеги Д. Как завоевывать друзей и как оказывать влияние на людей.- Минск.,1990.
22. Кириллина Т.Ю. Совесть и ее роль в нравственном развитии личности. – М.,2001.
23. Козловский В.В., Федотова В.Г. В поисках социальной гармонии (социальная справедливость и социальная ответственность). – Свердловск, 1990.
24. Кон И.С. Дружба. Этико- психологический очерк.-М.,1991.
25. Малахов В.А. « Наука расставанья...».- М.,1992.
26. Малахов В.А. Стыд (философско-этический очерк).-М.,1989.
27. Милтс А.А. Совесть. Мыслители разных эпох о совести // Этическая мысль: Научно- публицистические чтения.- М.,1990.
28. Мир и Эрос: Антология философских текстов о любви.- М.,1991. Макиавелли Н.Государь.- М.,1990.
29. Монтень М. Опыты: В 2- т., 3-х кн.-М.,1997.
30. Моральное сознание: элементы, формы, особенности. – М., 1974.
31. Ненасилие: философия, этика и политика.- М.,1993.
32. Оссовская М. Рыцарь и буржуа: Исследования по истории морали.-М.,1987.
33. Поттер В.Р. Биоэтика: мост в будущее.- К.,2002.
34. Проценко О.П. Етикет в просторі практичної філософії. – Харків, 2002.
35. Психология професійної діяльності і спілкування.- К.,1997.
36. Размышления и афоризмы французских моралистов XVI-XVIII веков.- М.,1987.
37. Райх В. Сексуальная революция.- СПб.,-М.,1997.
38. Рассел Б. Брак и мораль.- М.,2004.
39. Ролз Д. Теория справедливости.-К.,2001.
40. Рюриков Ю.Б. Самое утреннее из чувств: Культура любви.- К.,1985.
41. Рязанцев С. Танатология – наука о смерти.- СПб.,1994.
42. Скрипник А.П. Моральное зло в истории этики и культуры.-М.,1992.
43. Согомонов Ю.В. Добро и польза.-М.,1965.
44. Сопер П. Основы искусства речи.- М.,1992.
45. Социальная сущность и функции нравственности. – М., 1975.

46. Социально-правовые аспекты клонирования человека / Н.Н. Киселев, Т.Р. Короткий, А.Н. Кравченко.-О.,2001.
47. Структура морали /Под ред. Л.М. Архангельского. – Свердловск, 1970.
48. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека.-М.,1981.
49. Титаренко А.И. Структуры нравственного сознания: опыт этико-философского исследования. – М., 1974.
50. Трубников Н.Н. О смысле жизни и смерти.- М., 1996.
51. Философия и этика. Беседа с А.А. Гусейновым // Вопросы философии.-2003.- №12.
52. Фишер Р. Подготовка к переговорам.- М.,1996.
53. Холопова Т.И., Лебедева М.М. Протокол и этикет для деловых людей.- М.,1996.
54. Шеломенцев В.М. Этикет і сучасна культура спілкування. – К., 2003.
55. Шепель В.М. Настольная книга бизнесмена и менеджера.- М.,1992.

15. Інформаційні ресурси

1. ...

Примітки:

1. Робоча програма навчальної дисципліни є нормативним документом вищого навчального закладу і містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та їх обсяг, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролів.

2. Розробляється викладачем. Робоча програма навчальної дисципліни розглядається на засіданні кафедри (циклової комісії) і затверджується завідувачем кафедри (головою циклової комісії).

3. Вищими навчальними закладами можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення «Робочої програми навчальної дисципліни» залежно від специфіки та профілю вищого навчального закладу.

4. Формат бланка – А4 (210×297 мм).

Директор департаменту вищої освіти

Ю. М. Коровайченко

{Форма в редакції Наказу Міністерства освіти і науки № 683 від 05.06.2013}